

Ірина Розпашнюк,

студентка Київського університету права
Національної академії наук України

УДК 342.721+341.17

Відповідність законодавства України законодавству ЄС в сфері захисту персональних даних

База персональних даних – це іменована сукупність упорядкованих персональних даних в електронній формі та/або у формі картотек персональних даних [8].

Умови становлення інформаційного суспільства перетворили інформацію на національне багатство, цим самим надавши небезпечний виклик людині, суспільству і державі. Виникнення комп'ютерів, а потім електронних накопичувачів інформації баз даних – поступово трансформувало європейське розуміння поняття «прайвесі» (від англ. «privacy») - право на недоторканість особистого та сімейного (приватного) життя і індивідуальних свобод) у бік застосування заходів захисту права на інформаційний суверенітет особи, зокрема, права людини визначати ким, коли, з якою метою та яким чином інформація про неї буде використовуватися іншими особами. Таким чином дана трансформація на законодавчому рівні отримала визначення – «захист персональних даних» [2, с. 7]. Тому від самого початку розрізнені та у багатьох випадках анонімні інформаційні сліди нашого життя отримують

відтепер електронну персоналізацію. Комп'ютери, програми, телекомунікації, бази даних перетворили тривалий і трудомісткий процес пошуку різних відомостей у високотехнологічну індустрію збирання особистої інформації з різних джерел, її обробку і поширення у визначених цілях – політичних, економічних, фінансових, кримінальних тощо. Інформація про особисте чи сімейне життя, зміст розмов, майновий стан, медичні відомості, теле- чи відео меню, результати вибору книг у бібліотеці, газет чи журналів, які ми отримуємо, зміст файлів на комп'ютерах та на автовідповідачах, відомості щодо спілкування за допомогою засобів нового е-середовища всі ці та багато інших даних при бажанні можна поєднати, проаналізувати та інтерпретувати (створити «портрет» особи) так, що людина, модель її поведінки виглядатиме «прозорою», в усіх своїх якостях та проявах [2, с. 19].

Організаційно-правове регулювання суспільних інформаційних відносин, пов'язаних з обробкою персональних даних, з кожним роком в Україні має тенденцію до посилення

захисту даних про фізичних осіб на базі спеціалізованих законодавчих актів та міжнародних угод. Разом з тим, проблема захисту персональних даних в Україні, коло об'єктів яких дуже широке і різноманітне, вимагає постійного вивчення, аналізу, осмислення і, що важливо, конкретизації елементів упорядкування суспільних інформаційних відносин [3, с. 102].

У цьому контексті важливим є визначення мети захисту персональних даних як на державному так і на локальному (приватному) рівнях. Основною метою захисту персональних даних є забезпечення за допомогою правових та інституційних засобів, тобто за допомогою дієвого інституційно-правового механізму захисту суб'єктивних прав фізичних осіб, пов'язаних з обробкою їх персональних даних, реально гарантованого захисту зазначених прав та інтересів цих осіб [3]. При цьому, кожна ланка інституційно-правового механізму захисту повинна бути сформована таким чином, щоб вона не тільки реалізувала свою внутрішню мету, виправдала свою суттєвість, але й створила умови для досягнення кінцевої мети – відновлення порушеного права. Відтак, на першому етапі (законодавчому рівні) повинна бути закладена основна діюча законодавча модель, тобто, базовий (рамковий) закон про захист персональних даних. Реалізація його повинна бути забезпечена відповідними підзаконними нормативно-правовими актами, організаційними, матеріальними, технічними та іншими ресурсами. Положення такого закону повинні відповідати нормам Конституції України та міжнародного права, а також не суперечити іншим нормативно-правовим актам держави [1, с. 51].

На другому етапі дії механізму захисту персональних даних (інституційний рівень) повинно стати реальне відновлювання порушених суб'єктивних прав за допомогою уповноваженої на це особи (уповноваженого органу), або винесення рішення та належне його виконання у зв'язку

із законною вимогою особи (уповноваженого органу) в адміністративному чи судовому порядку. Зазначений механізм захисту персональних даних пройшов тривалу багаторічну апробацію на європейському континенті та має слугувати орієнтиром у побудові відповідного механізму для України [1].

На законодавчому рівні в Україні з 1 січня 2011 року набрав чинності Закон України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року [8]. Цей Закон регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних. Закон України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року (набрав чинності 1 січня 2011 року) [8] направлений на реалізацію взятих на себе Україною міжнародних зобов'язань забезпечити право осіб на захист їх персональних даних, що є невід'ємним елементом більш широкого права – на недоторканність приватного життя, гарантованого статтею 8 ЄКПЛ [10] та статтею 32 Конституції України [11].

Відповідно до статті 32 Конституції України 1996 р.: «Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини» [11].

Таким чином, право людини на недоторканність приватного життя передбачає правовий захист відомостей про неї, при якому об'єктом правовідносин є персональні дані. Рішення проблеми захисту персональних даних щодо відповідних процесів управління є найважливішим чинником вдосконалення всієї системи

державного управління та адміністративного права.

Розгляд розвитку зарубіжного законодавства у сфері захисту персональних даних є дуже важливим питанням для сучасної України, оскільки в контексті європейської інтеграції наша країна повинна адаптувати пріоритетні положення про захист інформації про особу, відповідно до європейських та світових стандартів. Загалом, право Європейського Союзу охоплює ряд конвенцій, директив та рекомендацій з питань захисту персональних даних, кожна країна ЄС видала свої базові нормативно законодавчі акти, приймалися конкретні закони: щодо діяльності з персональними даними у різних сферах, а саме: медичній, статистичній, державній, журналістській, поліцейській та інших сферах, що особливо ускладнює процес адаптації [1, с. 135].

Проблема захисту, збереження і передачі персональних даних на міжнародному рівні є вагомим складовою загальної проблем національної, регіональної та глобальної політики у сфері міжнародних інформаційних відносин, є проявом розвитку нових утворень, процесів, комунікацій і викликів [1, с. 138].

Однією з вимог ЄС до України було прийняття відповідного законодавства про захист персональних даних та створення незалежного наглядового органу у сфері захисту персональних даних, а також імплементація Закону України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року (набрав чинності 1 січня 2011 року) та забезпечення ефективного функціонування незалежного наглядового органу з питань захисту персональних даних, у тому числі шляхом передбачення необхідних фінансових і людських ресурсів [4, с. 20]. Щодо України, то слід констатувати, що ми лише формуємо систему захисту персональних даних. Проте, варто відзначити, що у нас є певний прогрес в даному напрямку. Так, на думку фахівців, через два роки після набрання чинності Закону

України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року (набрав чинності 1 січня 2011 року) [8] багато експертів вже почали підбивати підсумки правозастосовчої практики і передбачати подальші тенденції в даній сфері. Ті, хто не був посвячений у кулуарні новини та державні задумки, давали прогнози досить консервативні: система захисту приватності розвивається недостатньо динамічно, а деякі навіть втратили інтерес до даного напрямку [4, с. 34]. Але постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р. № 442 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» було прийнято рішення про ліквідацію Державної служби України з питань захисту персональних даних вже свідчить про реальність запропонованих змін.

Серед основних документів у сфері захисту персональних даних в межах ЄС, які Україна має враховувати при удосконаленні внутрішнього законодавства у згаданій сфері слід зазначити Директиву 95/46/ЄС «Про захист осіб у зв'язку з обробкою персональних даних та вільним обігом цих даних» від 24 жовтня 1995 року. Ця Директива конкретизує європейські принципи та загальні умови обробки персональних даних, умови правової допомоги, відповідальності та санкцій, порядок передавання даних до третіх країн, зумовлює необхідність укладання кодексу поведінки під час обробки персональних даних, а також регламентує організаційні питання, що пов'язані з правами та обов'язками контрольного (наглядового) органу та консультативної групи у питаннях захисту персональних даних.

Директива 97/66/ЄС «Про обробку персональних даних і захист прав осіб у телекомунікаційному секторі» від 15 грудня 1997 року. Ця Директива встановлює вимоги для впровадження у національне законодавство гарантій щодо захисту персональних даних та акцентує увагу на тому, що дані, які стосуються абонентів, і які

обробляються для встановлення дзвінків, містять інформацію про особисте життя фізичних осіб і пов'язані з правом на збереження таємниці їхнього листування чи пов'язані із законними інтересами юридичних осіб. Ці дані можуть зберігатися тільки тоді, коли це необхідно під час надання послуги для цілей виставлення рахунків чи розрахунків за з'єднання, і тільки протягом обмеженого часу. Будь-яка обробка, яку може здійснити постачальник загальнодоступних телекомунікаційних послуг для цілей просування на ринку власних телекомунікаційних послуг, може дозволятися лише у разі, коли абонент надає на це згоду. Розширення телекомунікаційних зв'язків та зростання інформаційних потоків все більше пов'язується із активним розвитком глобальної телекомунікаційної мережі Інтернет [5]. З цією метою при Раді Європи утворюється особливий орган, так звана «Робоча група 29-ої статті». Задача його полягає в нагляді за державами, що увійшли до Конвенції № 108, та дотримання ними вимог Директиви 97/66/ЄС у захисті персональних даних при обробці інформації в автоматизованих базах даних [7].

З часом з метою адаптування попереднього законодавства у цій сфері до змін на ринку та у технологіях надання послуг електронного зв'язку її замінила Директива 2002/58/ЄС Європейського Парламенту і Ради ЄС «Про обробку персональних даних та захисту права на недоторканність особистого життя в сфері електронних засобів зв'язку (Директива про право на недоторканність особистого життя та електронні засоби зв'язку) від 12 липня 2002 року, яка мала забезпечити уніфікований рівень захисту персональних даних та інформації про приватне життя користувачів загальнодоступних послуг електронного зв'язку незалежно від технологій, що використовуються [6].

Іншими документами, завданням яких є посилення вимог до захисту персональних даних, стали Директи-

ва 2002/20/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 7 березня 2002 року про дозвіл для мереж і послуг електронних засобів зв'язку (Директива про дозвіл), Директива 2002/22/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 7 березня 2002 року про універсальну послугу і права користувачів стосовно мереж і послуг електронного зв'язку (Директива про універсальну послугу) та Директива 2009/136/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 25 листопада 2009 року, що вносила зміни до ряду раніше ухвалених документів, які регулюють діяльність у цій сфері [5, с. 42]. Для європейської спільноти вони стають основними інструментами для захисту персональних даних. Однією з цілей зазначених правових інструментів є майбутнє створення європейської зони вільного руху інформації [5, с. 44].

Ці документи-стандарти, крім зобов'язань щодо обмеження поширення персональних даних усередині країни, вводять обмеження на передачу персональних даних як між країнами Європи, так і з Європи до країн, в яких не прийняті закони з належним рівнем захисту. Зазначені міжнародні стандарти гарантують для країн, що підтримують європейський режим захисту персональних даних та вільний обмін такими даними [5].

Разом з цим, національне законодавство містить низку виключень із загального правила щодо заборони обробки таких даних. Відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року (набрав чинності 1 січня 2011 року) завданнями національного законодавства є створення правової бази державного регулювання суспільних відносин людини, суспільства і держави за умов дієвого захисту громадянських прав у сфері персональних даних [8].

Згідно чинного законодавства України в частині врегулювання суспільних відносин щодо захисту персональних даних, можна дійти висновку, що формування законодавчої

бази з питань захисту персональних даних, насамперед законів України «Про захист персональних даних» та «Про доступ до публічної інформації», загалом відбувалось з урахуванням досвіду провідних європейських країн та в цілому ЄС [4, с. 25]. Але на сьогодні правове забезпечення суспільних відносин в Україні щодо персональних даних у частині їх правового захисту є недостатнім. Закон України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року (набрав чинності 1 січня 2011 року) має загальносистемний характер і передбачає реалізацію його як системи взаємопов'язаних та взаємопогоджених норм права та механізмів, що забезпечують загальні умови для законності обробки персональних даних, регулювання діяльності суб'єктів у сфері персональних даних [4, с. 27].

Місце Закону України «Про захист персональних даних» [8] у системі національного законодавства визначається тим, що він є базовим Законом України у сфері захисту персональних даних фізичних осіб в Україні. Інші нормативно-правові акти мають бути приведені у відповідність з його положеннями. Зазначене зумовлено низкою особливостей захисту персональних даних [5]. По-перше, їх несанкціоноване збирання, обробка та поширення можуть бути використані на шкоду людині, а також суспільству і державі. По-друге, участь України в міжнародному обміні інформацією, у міжнародних проєктах, які засновані на використанні нових інформаційно-комунікаційних технологій, вимагає захисту персональних даних під час їх автоматизованої обробки за умов гармонізації правових норм, що діють

в Україні, з європейськими стандартами [5].

Крім Закону України «Про захист персональних даних», більш ніж два десятки законів України регулюють суспільні відносини, що пов'язані із збиранням, зберіганням, використанням та поширенням інформації про особу, однак всі вони не мають чіткого та скорегованого з європейським законодавством визначення персональних даних. Вітчизняним законодавством не повністю визначено режим збирання, зберігання, використання та поширення інформації про особу [13].

Отже, слід зазначити, що законодавство України у сфері захисту персональних даних на даний час не повною мірою відповідає вимогам положень міжнародних стандартів. Проте чинні правові норми передбачають передумови для створення системи державного управління діяльністю пов'язаною із захистом персональних даних.

Вирішення проблеми захисту персональних даних базується в основному на Законі України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року, який набрав чинності 1 січня 2011 року [8] та до якого було внесено значну кількість поправок з часу набрання чинності цим законом. Але повноцінний захист персональних даних у різних органах державної влади, організаціях, установах, підприємствах, а також ефективна робота відповідного Уповноваженого органу неможливі без прийняття ряду інших підзаконних нормативно-організаційних актів, які покликані конкретизувати окремі напрямки захисту персональних даних..

Список використаних джерел

1. Баранов А. А. Права человека и защита персональных данных / А. А. Баранов, В. М. Брижко, Ю. К. Базанов. – К. : Госкомсвязи и информатизации Украины, 2000. – 280 с.
2. Брижко В. М. Захист персональних даних в умовах розвитку інформаційного суспільства / В. М. Брижко // Винахідник України. – 2001. – № 1. – С. 7–19.

3. Брижко В. М. Правовий механізм захисту персональних даних : монографія / В. М. Брижко; за ред. проф. М. Я. Швеця, проф. Р. А. Калюжного. – К: Парламентське вид-во, 2003. – 120 с.

4. Брижко В. М. Про упорядкування законодавства України із захисту персональних даних / В. М. Брижко // Правова інформатика. – 2008. – № 1(17). – С. 20-34.

5. Брижко В. М. Порівняльно-правове дослідження відповідності законодавства України законодавству ЄС у сфері персональних даних / В. М. Брижко, А. І. Радянська, М. Я. Швець. – К.: Тріумф, 2006. – 256 с.

6. Про обробку персональних даних та захисту права на недоторканість особистого життя в сфері електронних засобів зв'язку : Директива 2002/58/ЄС Європейського Парламенту і Ради ЄС від 12 липня 2002 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_b34.

7. Про обробку персональних даних і захист прав осіб у телекомунікаційному секторі : Директива 97/66/ЄС від 15 грудня 1997 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_243.

8. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.10 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.

9. *Захист* прав громадян у зв'язку з обробкою персональних у правоохоронній діяльності: європейські стандарти і Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cyberpeace.org.ua/files/zahist_prav_gromadan_uzvazku_z_obrobkou_personalnih_danih_u_pravooh_dialnosti.pdf.

10. *Конвенція* про захист прав людини і основоположних свобод // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13. – С. 270.

11. *Конституція* України від 28 червня 1996 року № 254к/96-Вр // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – С. 141.

12. Майданик Р. А. Розділ «Право на персональні дані фізичної особи» / Майданик Р. А., Дмитренко О. А. // Аномалії в цивільному праві України: Навч.-практ. Посібник // Відп. ред. Р. А. Майданик. – К.: Юстиніан, 2007. – С. 893 – 909. – 912 с.

13. Обуховська Т. І. Захист персональних даних в умовах розвитку інформаційного суспільства: передумови, принципи та міжнародне законодавство [Електронний ресурс] / Т. І. Обуховська. – Режим доступу: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2014/05/2014-1-17.pdf>

14. *Рекомендації* та Керівні принципи, що регулюють захист приватності і трансграничні потоки персональних даних // Пазюк А. В. Захист прав людини стосовно обробки персональних даних: міжнародні стандарти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://docs.google.com/document/d/1hvVJPeoCVqBAauBZWjorun58h1VbBehAucIDV0uYEQU/edit?hl=ru&pli=1>.

Розпашнюк І. О. Відповідність законодавства України законодавству ЄС в сфері захисту персональних даних

Проаналізовано відповідність законодавства України із законодавством ЄС в сфері захисту персональних даних. Розглянуто законодавство України в зазначеній сфері та виявлено невідповідності та не доопрацювання в українському законодавстві, що потребує удосконалення. Оскільки захист прав людини, а саме захист персональних даних відіграє важливу роль в житті суспільства на сьогоднішній день.

Ключові слова: захист персональних даних, законодавство, директива, база персональних даних, Закон України.

Розпашнюк И. О. Соответствие законодательства Украины законодательству ЕС в сфере защиты персональных данных

Проанализированы соответствие законодательства Украины с законодательством ЕС в сфере защиты персональных данных. Рассмотрено законодательство Украины в указанной сфере и выявлены несоответствия и недоработки в украинском законодательстве, что требует усовершенствования. Поскольку защита прав человека, а именно защита персональных данных играет важную роль в жизни общества на сегодняшний день.

Ключевые слова: защита персональных данных, законодательство, директива, база персональных данных, Закон Украины.

Rozpashniuk I. Compliance of the Ukrainian legislation with the EU legislation of personal data protection

Analyzed compliance of the Ukrainian legislation with the EU legislation in the field of personal data protection. Considered the legislation of Ukraine in this area and found inconsistencies and no improvement in the Ukrainian legislation requiring improvement. Since human rights, namely the protection of personal data plays an important role in society today.

Key words: data protection, directives, personal data base, the Law of Ukraine.